

ASPECTE ALE MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE ȘI DEMOCRATICE ÎN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD

VASILE ILOVAN

Sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX este marcat pe plan mondial de trecerea capitalismului la faza sa imperialistă

În Transilvania, ca urmare a dezvoltării industriei, a procesului de concentrare și centralizare, asistăm începând cu primul deceniu al secolului XX, la un proces de creștere a proletariatului, a consolidării pozițiilor sale. Urmare acestui fapt, numărul muncitorilor din industrie aproape s-a dublat în această perioadă. El ajunge în 1910 la 222.300, față de 117.000 în 1890.¹ Trecerea la imperialism a intensificat exploatarea muncitorilor și creșterea prețurilor la produsele de larg consum. Deși nivelul general al salariilor era cu aproximativ 25% mai mic decât în Ungaria burghezo-moșierească, prețurile bunurilor de consum cresc cu 30 pînă la 48%².

Organizați în Partidul Social Democrat (înfiițat în 1890), muncitorii români, maghiari, germani din Transilvania, începând cu primii ani ai secolului XX, au desfășurat mari acțiuni greviste, pentru revendicări economice și politice.

După 1903 se creează cercuri socialiste românești, iar în 1905 ia ființă secția română a Partidului social-democrat din Ungaria, care ține congrese aproape anual. În această perioadă s-au constituit organizații ale secției române a Partidului social-democrat în mai multe orașe din Transilvania, printre care și în orașul Bistrița.³

Activitatea de constituire a muncitorilor și țăranilor din județul Bistrița-Năsăud în organizații ale secției române a Partidului so-

1. *Destrămarea monarhiei austro-ungare*. Editura Academiei Republicii Populare Române București 1964, p. 232

2. *Idem*, p. 233

3. *Unirea Transilvaniei cu România 1 Decembrie 1918*. Editura politică, București 1970, p. 313

cial-democrat se intensifică în primăvara anului 1918. Astfel, se creează secții de partid române la Rodna Nouă (Șanț) și Ida Mare (Viile Tecii).

Din procesul verbal, încheiat într-o adunare a socialiștilor, reiese că în ziua de 10 martie 1918 s-a înființat la Rodna Nouă (Șanț), în mod definitiv, secțiunea Partidului social-democrat.⁴ Secretar al comitetului a fost ales Dumitru Cotul iar casier Larian Șirincan. Secțiunea își alege un bibliotecar și își stabilește sediul pe ulița Cobășel nr 554. Numărul membrilor secțiunii, până la data constituirii, era de 54.⁵ Organizatorul secției române a Partidului social-democrat din Șanț a fost ing. Grapini Enea, iar al celei din Ida Mare (Viile Tecii) învățătorul Toma Botirlă. Aceasta din urmă s-a constituit la 28 aprilie 1918⁶ și își avea sediul în casa lui Lupșa Zaharie, de la nr. 33.

Progrese importante făcea la începutul anului 1918 reorganizarea mișcării sindicale. Rezultate remarcabile au obținut în organizarea sindicală muncitorii metalurgiști, mineri, feroviari, tipografi etc. Sub acest impuls, muncitorii mineri din bazinul Rodnei se organizează în sindicat la 13 octombrie.⁷

La congresul Partidului social-democrat român din Ardeal și Banat, care și-a desfășurat lucrările în localul primăriei din Sibiu, în zilele de 19 și 20 ianuarie 1919, printre cei 120 de delegați prezenți se aflau și reprezentanții organizațiilor din Viile Tecii, Bistrița și Rodna Veche.⁸

Datorită condițiilor grele de muncă, prelungirii zilei de lucru, aplicării amenzilor și reținerilor din salariu, a rechizițiilor de tot felul, muncilor forțate etc., începînd cu toamna anului 1918 județul nostru este străbătut de frământări sociale și naționale.

În Rodna, Șanț și alte localități, muncitorii mineri organizează adunări și demonstrații de solidaritate cu victoria proletariatului rus și împotriva intervenției statelor capitaliste. În cursul lunii octombrie 1918, în tot județul se înregistrează agitații și frământări. Din ce în ce mai mulți țărani refuză să plătească impozitele, se împotrivesc muncilor forțate. Această stare de spirit este inițiată și condusă de către organizațiile socialiste din județ care — așa cum menționează ziarul „Adevărul” din 5 mai 1918 — desfășurau o activitate politică intensă.⁹

În împrejurările prăbușirii imperiului habsburgic, ale triumfului Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a dat o puternică lovitură sistemului imperialist, a apărut posibilitatea încununării

4. *Adevărul* nr. 3 din 21 ianuarie — 3 februarie 1918, p. 4

5. *Idem*

6. *Desvîrșirea unificării statului național român*. Editura Academiei R.S.R.. București 1963, p. 278

7. *Idem*, p. 273

8. *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*, Editura politică, București 1968, p. 154.

9. Ziarul „Adevărul” din 5 mai 1918

uniți în consiliul național local, salută cu nespusă bucurie izbînda cauzei noastre și se alătură cu dragoste frățească de Consiliul Național Central Român și ideile acestuia". O telegramă asemănătoare din Rodna Veche scria că „Secțiunea partidului social democrat din Rodna Veche, prin adunarea ținută azi (10 nov. st. n.), își manifestă devotamentul față de Consiliul Național Român. Trăiască Consiliul și social democrația română”.¹⁴

După modelul Consiliului Național Central, au fost constituite consilii naționale în toate orașele și comunele județului. La 4 noiembrie se constituie consiliul național județean, avînd ca președinte pe Gavril Tripon. Consilii asemănătoare și gărzi naționale au fost constituite imediat în orașul Năsăud, în comunele Teaca, Prundu Bîrgăului, Maieru, Monor, Blăjenii de Jos, Mărișel, Sinmihaiul de Cîmpie și în toate celelalte localități din județ.¹⁵

Din cauza nedreptăților și abuzurilor săvîrșite de notari, masele populare cereau înlocuirea lor și a celorlalte autorități administrative. Un raport al Consiliului Național Român din Năsăud, referindu-se la momentul formării și începutul activității sale, scria: „Duminică în 3 noiembrie, gloata, în frunte cu soldații eliberați, al căror număr începînd cu zilele ultime ale lunii octombrie s-au adăus zilnic și cari înarmați trăgeau pușcături, s-a pus în mișcare pe străzile Năsăudului. Sub impresia acestor evenimente... s-au adunat fruntașii și poporul la casa comunală, s-au constituit în comitet național; (aceasta) a declarat spontan și unanim suspendarea imediată a organelor administrative, adică a primpretorului, a primarului și a notarului și a luat fără amîinare măsurile necesare pentru restabilirea ordinii. S-a dezarmat jandarmeria și cu armele acvitate de la aceea și de la finanți s-a improvisat o gardă națională de circa 30 feciori, aproape toți foști soldați”.¹⁶

Are loc constituirea consiliilor și gărzilor naționale comunale cu populație germană și maghiară. La Bistrița, în sala mare a Uniunii meseriașilor, în 17 noiembrie 1918, după masă, se ține o mare adunare a populației germane din oraș și județ, pentru constituirea consiliului și gărzii naționale germane. Cu acest prilej s-a constituit un consiliu popular din 250 persoane, dintre care 125 reprezentanți ai populației din oraș și 125 ai populației din județ. Consiliul popular a ales dintre membrii săi un comitet executiv, pentru rezolvarea problemelor curente. Tot cu această ocazie s-a constituit și garda națională germană.¹⁷

Din procesele verbale ce se încheiau cu ocazia adunării de constituire a consiliilor naționale locale și din telegramele trimise, reiese că toate consiliile naționale locale se declarau afiliate la Consiliul Național Român Central și acordau prerogativele unui organ politic central, cu

14. *Unirea Transilvaniei cu România*, Editura Politică, București, 1970, p. 580.

15. Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. *Unirea Transilvaniei cu România 1 decembrie 1918*, Editura politică, București 1970, p. 601.

16. *Unirea Transilvaniei cu România*, Editura politică, București 1970, p. 586.

17. *Bistritzer Deutsche Zeitung*, din 22 noiembrie 1918.

puteri depline în conducerea destinelor istorice ale românilor din Transilvania.

Pretutindeni, consiliile acționează în vederea menținerii ordinii. În acest scop, Consiliul județean publică la 7 noiembrie în ziarul „Glasul vremii” un apel, îndemnând populația să păstreze liniște și ordine. „Sint mari și de însemnătate istorică aceste vremi de prefacere, se arată în apel. Fiecare să fie la locul său, fiecare să-și facă datoria, ca din conlucrarea armonioasă a tuturor să răsară dreptate cauzei noastre. Fiți mari și generoși, după cum vremurile mari sint”¹⁸.

În aceste împrejurări încep în județul Bistrița-Năsăud pregătirile pentru trimiterea delegaților la Adunarea de la Alba Iulia. Adunările de alegere a delegaților se desfășoară într-un puternic entuziasm. Sint aleși în total 12 delegați, la care se mai adaugă încă cite 2 delegați ai diferitelor asociații. Secția română a Partidului social-democrat din Rodna Veche a trimis delegați pe Alexandru Gârdean, Victor Singeorzan și Iosif Tăpălagă, iar reuniunea meseriașilor din Bistrița pe Mihai Buta și I. Someșan. În marele sfat, întrunit la Alba Iulia, județul nostru este reprezentat de un important număr de delegați.

Actul unirii Transilvaniei cu România a avut un puternic ecou în județ.¹⁹ Printre telegramele trimise pe adresa Marii Adunări Naționale, numeroși locuitori ai Transilvaniei își manifestă adeviziunea și solidaritatea cu hotărârile ei, se află și cele trimise din comunele Rodna și Ilva Mare: „Poporul român din Rodna Veche, se arată într-o telegramă, salută cu bucurie Adunarea națională de la Alba Iulia și adevrează cu însuflețire la hotărârile ei”. Iar consiliul național din Ilva Mare transmite: „Aplicarea și supunerea la hotărârea Adunării naționale”²⁰.

Tot din Rodna se transmite o telegramă prin care se anunță în numele femeilor române din Măgura că: „Salutăm cu mare dragoste hotărârile Adunării naționale române de la Alba Iulia”²¹.

Incheierea procesului de formare a statului național unitar, operă a maselor largi din întreaga țară, a realizat cadrul național și socio-economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție, unirea pe scară națională a mișcării muncitorești revoluționare, a tuturor forțelor înaintate ale patriei. Cu toate acestea, în anii care au urmat desăvârșirii unității statului român, situația maselor populare n-a cunoscut o îmbunătățire substanțială a vieții materiale, chiar dacă țărănimea, prin reforma agrară care s-a realizat, și-a văzut într-o oarecare măsură visul împlinit. Supuse exploatării propriiei burghezii și indirect exploatării marilor monopoluri imperialiste, care au acaparat o bună parte din resursele economice ale țării, în România s-a declanșat un puternic avânt al luptelor maselor populare, care a dus la creșterea în

18. Ștefan Pascu — *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj 1968, p. 341.

19. *Unirea Transilvaniei cu România*. Editura politică, București 1970, p. 601.

20. Idem, p. 706.

21. Idem, p. 705.

amploare a acțiunilor proletariatului și aliaților săi, favorizînd desfășurarea unor mari bătălii revoluționare.

Datorită condițiilor grele de muncă, creșterii chiriilor, a impozitelor către stat, a prețurilor ridicate la produsele de primă necesitate, a bolilor ce bîntuiau și a foamei, muncitorii români, maghiari și germani din județ, alături de ei țărănimea și celelalte categorii sociale nemulțumite, s-a ridicat la luptă revoluționară, pentru o viață mai bună, pentru pace, pămînt și libertăți democratice.

Analizînd situația economică și condițiile de viață ale diferitelor categorii de oameni ai muncii, ziarul „Gazeta Bistriței“ din 1 ianuarie 1921, într-un articol intitulat „Inzecit“, face o comparație între prețurile diferitelor produse alimentare și de îmbrăcăminte dinainte de război și după aceea.

Din tabelul comparativ publicat în acest număr, reiesc că înainte de război 1 kg brînză costa 1,20 lei iar după război 40 lei, kilogramul de untură de la 1,60 lei a ajuns la 30 lei, zahărul de la 1,30 lei kg a ajuns la 37 lei, undelemnul un bidon de 900 grame de la 2.70 lei la 52 lei etc... În conținutul articolului se punea întrebarea: ce se va face cu acea parte de cetățeni a căror singur mijloc de trai este salariul, ce a crescut doar de 3 ori în comparație cu prețurile tuturor lucrurilor, care s-au înzecit.²²

Un alt ziar, „Minerul“ din Cluj, din 15 martie 1920, analizînd situația muncitorilor minieri, printre care și a celor de la minele Rodna, apreciază salarizarea muncitorilor mineri ca nesatisfăcătoare.

După calculele făcute de ziar luînd în considerare numai alimentele și articolele de strictă necesitate la prețurile cele mai mici ale zilei, minimum de existență lunară pentru un muncitor necăsătorit era de 1722 coroane iar pentru unul căsătorit de 3680,40 coroane. Plecînd de la minimum necesar unui muncitor și comparînd cu cîștigul de 200—500 coroane realizat la minele din Rodna, ne putem da seama de condițiile de viață ale acestor muncitori.²³

Condițiilor grele de viață ale muncitorilor mineri li se adaugă și persecuțiile la care erau supuși aceștia de către administratorii minelor.

În primăvara anului 1920, avîntul revoluționar a intrat într-o nouă fază, caracterizată prin împletirea grevelor cu mari demonstrații, mitinguri și acțiuni muncitorești. Împotriva măsurilor luate de către burghezie pentru a împiedica orice demonstrație, muncitorii din bazinul Rodna foloseau toate prilejurile pentru a-și manifesta nemulțumirile față de regimul burghez. 1 Mai 1920 este sărbătorit împotriva voinței autorităților locale, în sala atelierului, în prezența unui considerabil număr de ascultători, după cum consemnează ziarul „Minerul“ din 15 iunie 1920, în articolul „1 Mai la grupele noastre“. Despre însemnătatea zilei de

22. *Gazeta Bistriței* din 1 ianuarie 1921.

23. *Greva generală din România*, Editura politică, București 1960, p. 46—47.

1 Mai și a alegerilor în fața cărora se afla populația țării, a vorbit Zaharia Pop, trimisul Comitetului Central.²⁴

Cu toate restricțiile puse de autoritățile locale, în ziua de 2 mai a avut loc o adunare populară în curtea școlii din Rodna, la care au participat peste 200 de muncitori. După cum reiese din adresa confidențială nr. 15 1920 din 5 mai, trimisă de primpretorul plășii, prefectul județului, „La adunarea partidului socialist Zaharia Pop, de pregătire tipograf, care vrea să pășească de candidat de depulat cu program socialist în circumscripția Rodna Veche și Dumitru Croitoru din Maieru, care e agent socialist — după informațiile cistigate — au atacat și ațîțat contra oficiilor, oficianților, guvernului, contra armatei și a siguranței, într-un mod care a trecut limita unei critici permise”²⁵. Din raportul postului de jandarmi, din declarația lui Zaharia Pop și a subprimarului comunal, Sîngeorzan Victor, reiese că la această adunare s-a vorbit despre socialism, despre programul partidului socialist, despre lupta împotriva exploatareii.²⁶

În această perioadă valul de nemulțumire cuprinde și țărănimea din județ, care, dornică de pămîntul promis, în timpul și după război, ciocnea de ură împotriva amînării reformei agrare.

Sub impulsul nedreptăților sociale, a nerespectării propunerilor făcute de burghezie, primăvara anului 1920 este marcată în județul nostru de ample mișcări țărănești și convulsii antiguvernamentale, care culminează cu mișcarea țărănească din 23 mai 1920 din orașul Bistrița.²⁷

După cum rezultă din nota subinspectorului general de siguranță al Transilvaniei, ca urmare a tărăgănării reformei agrare, în ziua de 23 mai un număr de cîteva sute de țărani (în unele documente 300) au intrat în biroul subprefectului, Leon Scridon, și l-au înlăturat cu forța din funcție. La încercările subprefectului de a-i liniști și a cunoaște motivele pentru care o persoană numită de minister este izgonită din funcție, mulțimea revoltată de nedreptățile sociale, i-a răspuns că ea este ministerul iar el este un pungăș. În această atmosferă încărcată, subprefectul este scos în stradă în mijlocul fluierăturilor și huiduielilor multmii. Peste noapte, după cum reiese din informarea prefectului către secretarul general de interne Cluj, din dispoziția acestuia au fost arestați 28 de „rebeli”, cum îi califică documentele vremii și închiși la primăria orașului.

Drept răspuns la această măsură, în 24 mai, peste 2 000 de oameni, printre care, după cum atestă documentele, „se găseau și mulți unguri, sași și evrei”, s-au adunat în fața poliției din Bistrița și au cerut eliberarea arestaților. „În zadar — se subliniază în documente — d-nii generali Henzu, comandantul diviziei 16, colonel Mărășescu și doctor Ioan Șerban, prefectul județului au voit să-i liniștească prin sfatură

24 Biblioteca Academiei: secția periodice Cluj. *Minerul II*, nr. 14 din 15 iunie 1920, p. 3.

25 Arhivele Statului, Filiala Bistrița, cota 50 1920.

26 Arhivele Statului, Filiala Bistrița, cota 50 1920.

27 *Revista arhivelor* 2, anul II, București 1959, p. 8.

frumoase, promițându-le dreptate, numai să fie răbdători, ei nu s-au liniștit”.²⁹

În aceste împrejurări, la insistența manifestanților, la orele 11 ale aceleași zile, în uralele mulțimii, arestații au fost puși în libertate.³⁰ Dar nemulțumirea și starea de agitație încă a dominat multă vreme, ajungând pînă la amenințarea prefectului cu înlăturarea lui din funcție. Din această cauză conducerea județului, în frunte cu prefectul, manifestă multă grijă și nesiguranță: „nemulțumirea și starea de agitație — înformează pe subprefectul siguranței de la Cluj — încă domnește în sinul populației care vrea să-mi dea și mie o lovitură și să ceară îndepărtarea mea din postul de prefect al județului. Populația această răzvrătită, voința sa o pune deasupra voinței poporațiunii din județ și deasupra legii”.³¹

Tratînd în coloanele sale evenimentele din 23—24 mai 1920, din Bistrița, ziarul burghez de opoziție „Patria” îl acuză pe subprefectul Leon Scridon ca fiind autorul moral al acestor nemulțumiri ale țărănimii. „N-a fost în stare să-l apere nimeni — se spune în articole — nici polițiștii chemați în frunte cu căpitanul lor. S-a făcut o dreptate a poporului de care nu s-a mai auzit, pe care trebuie s-o regretăm și să vedem ca pe viitor să nu se mai întîmple”.³²

Referindu-se la panica ce a cuprins autoritățile, inclusiv opoziția, ziarul conchide: „Nu știi, domnule prefect, că au tremurat toții, militari înalți și conducători civili deopotrivă. Nu știi, d-ta, că mulțimea cea de 2 000—3 000 de oameni era de ajuns ca să nu se aleagă din dumneata și toată prodița d-tale nimic? și apoi gătind cu d-ta și slabi d-tale sfetnici să se întoarcă contra noastră a tuturor. Și un am fi noi astăzi dacă ne mai cugetam și la aceea, că un semn mai așteaptă ca să dea de știre borgovenilor și celor de pe Valea Șieului să vină la Bistrița?”³³

Atrăgînd atenția asupra numărului unor asemenea mișcări de masă, în ziar se spune: „să nu utiați, domnilor, cari astăzi nefericiți țara cu scîrboasa voastră ocîrmuire, că vă va blestema neamul românesc întreg dacă bruscînd așa de tare moralul public, simțul de dreptate, de cinste și ominie, veți aduce poporul ca să-și facă el judecata sa, cum s-a făcut și în cazul de la Bistrița”.³⁴ Analizînd desfășurarea mișcărilor țărănești de pe teritoriul județului Bistrița—Năsăud, documentele vremii scot în evidență rolul important al socialiștilor în aceste acțiuni. În raportul subsecretarului general de siguranță se arată că: „indivizii care propagă ură și agită contra tuturor instituțiilor de

²⁸ Revista Arhivelor 2, anul II, București 1959, p. 30.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Revista Arhivelor 2, anul 1959, p. 30.

³¹ Idem, p.

³² Patria, anul I, nr. 115, 30 mai 1920, p. 2.

³³ Idem, aceeași pagină.

³⁴ Patria, p. 2.

stat din Bistrița și din județ sînt toți membri ai partidului socialist și propagă pe o scară întinsă ideile de bolșevism“.³⁵

După cum se vede din acțiunile organizate, putem concluziona că și în acest județ, pe fondul situației economice și social-politice, în anii 1918—1920 s-a declanșat un puternic avînt al maselor largi populare, care a favorizat desfășurarea unor mari bătălii revoluționare pentru o viață mai bună, pentru pămînt și libertăți democratice.

Această stare de spirit, la care s-au adăugat condițiile grele de muncă și viață ale muncitorilor, a culminat în județul nostru cu greva generală de la minele din Rodna. În acest bazin, după ce muncitorii au aflat că guvernul a respins memoriul cu revendicările lor, greva generală a fost declarată în scara zilei de 21 octombrie. În telegrama plășii Rodna, către prefectura județului Bistrița—Năsăud, se arată: „Raportez că serviciul minelor de stat din loc a anunțat că minierii de ieri seară au intrat în grevă măsurile preventive s-au luat de altcum liniște raport urmează“.³⁶

Cu toate măsurile luate de burghezo-moșierime, dezlănțuirea și desfășurarea furtunoasă a grevei generale a provocat panică în rîndurile clasei exploatoare. Guvernul, care de mai înainte făcuse pregătiri întense, a trecut la presiuni violente. La Rodna, ca și în întreaga țară, s-a instituit starea de asediu, cenzura, mobilizări prin ordine de chemare etc.

În telegrama din 24 octombrie 1920, adresată prefecturii județului, se arată: „că intrînd toți minierii de aici în grevă, atît cei de la minele erariale (de stat) cît și cei de la minele particulare de pe Anieș și Cobășel garnizoana a dispus mobilizarea lor pe loc, ordinele de mobilizare au și sosit spre înmînare, totodată raportează că stabilimentele minelor s-au pus sub pază militară“.³⁷ La această măsură muncitorii au ripostat prin nesupunere la ordinele de mobilizare, unii dintre ei părăsind localitatea pentru a nu fi luați cu forța de către armată și duși la lucru.

O parte din conducătorii grevei au fost arestați și escortați la Bistrița iar de aici la Curtea Marțială din Cluj. Ziarul „Minerul“ din 15 decembrie 1920 inserează în unul din articolele sale că „la Curtea Marțială din Cluj sînt deținuți din Rodna Veche tovarășii Iacob Bindiu, Alexandru Bindiu, Ioan Vilițchi și Justin Varga“.³⁸ În afară de aceștia, au mai fost arestați și alți muncitori care făceau parte din comitetul de grevă.

La minele din bazinul Rodna, ca și în alte centre din teritoriile românești unite cu țara, în timpul grevei generale s-a manifestat în mod impresionant unitatea oamenilor muncii de diferite naționalități care munceau în acest colț de țară. Ca urmare a acestui fapt, din

35 *Revista Arhivelor* 2, anul II, București 1959, p. 28—29.

36 Arhivele statului Filiala Bistrița, cota 2099.

37 *Idem*, cota 2114/1920

38 Biblioteca Universității Cluj, *Anul II*, nr. 2, decembrie 1920, p. 49.

comitetul de grevă făceau parte, alături de muncitorii români, muncitori maghiari, germani, sirbi, cehi etc. Și aici au fost luate măsuri pentru crearea fondurilor de rezistență, s-au pregătit adunări și demonstrații, s-au răspândit manifeste, apeluri etc.

Această stare de lucruri, la care se adaugă măsurile represive luate de guvern, a făcut ca începând din 25 octombrie amploarea grevei generale să scadă treptat. Cu toate acestea, în unele centre muncitorești greva a continuat și în primele zile ale lunii noiembrie.

În centrul Rodna, muncitorii mineri au declarat că nu vor relua lucrul pînă cînd guvernul nu le va satisface revendicările. În raportul înaintat la 30 octombrie, autoritățile din fostul județ Bistrița-Năsăud informau că la minele de stat muncitorii au declarat că nu vor relua lucrul pînă cînd guvernul nu le va satisface cererile. După cum atestă unele documente, cea mai mare parte a muncitorilor din acest bazin au continuat greva pînă în zilele de 5—6 noiembrie.³⁹ Aceasta reliefează hotărîrea lor de a nu ceda cu ușurință în fața tuturor măsurilor luate de burghezie.

Deși forțată de împrejurări, muncitorimea de aici a trebuit să reia lucrul, conducătorii minelor au avut grijă să lovească în continuare în situația lor. Printre alte măsuri a fost și aceea a neîncaadrării tuturor muncitorilor în lucru. Dintr-un tabel nominal cu muncitorii mineri participanți la grevă, rezultă că numai 115, din cei aproape 400 care lucrau înainte de grevă, au fost reprimiți în lucru,⁴⁰ iar dintr-o telegramă a preturii reiese că la minele particulare de pe Aneș se lucra cu 40 muncitori și la cele de pe Cobășel cu 30 numai pentru susținerea lor.⁴¹

Cu toate că greva generală — a cărei parte integrantă a constituit-o și lupta muncitorilor de la minele din Rodna — a fost înfrîntă, ea a constituit un moment de o deosebită importanță pentru dezvoltarea mișcării muncitorești din România.

Greva generală a fost o pildă vie a solidarității clasei muncitoare, indiferent de naționalitate, în lupta împotriva exploatării și asupririi.

Urmare directă și imediată a grevei generale a fost accelerarea procesului de clarificare ideologică, de delimitare de oportunism în rîndurile mișcării socialiste, pe baza experienței proprii, acumulată în cursul luptelor greviste de către sute de mii de muncitori.

În urma acestui eveniment, majoritatea membrilor partidului socialist își afirmau tot mai puternic hotărîrea de a rupe cu oportunismul și metodele pasive care au dus la eșecul grevei. În congresul din mai 1921 marea majoritate a delegaților au votat pentru transformarea partidului socialist în partid comunist, partid revoluționar al clasei

39 *Greva generală din România 1920*, Editura politică, București 1960, p. 236.

40 Arhivele statului, Filiala Bistrița, cota 2114.

41 Idem, cota 2354.

muncitoare. Aceasta a constituit o cofitură în dezvoltarea mișcării muncitorești din România, în viața poporului român.

Crearea Partidului Comunist Român — detașament de avangardă al clasei muncitoare — pe baza ideologiei marxist-leniniste, a constituit un moment de cea mai mare importanță în istoria proletariatului din România. Prin aceasta lupta revoluționară se ridică pe o treaptă superioară, se dă un puternic avânt procesului de clarificare ideologică, politică a mișcării muncitorești, dezvoltării conștiinței de clasă a proletariatului și a celorlalte mase muncitorești ale poporului. „Începînd din acest moment — arată tov. Nicolae Ceaușescu — clasa muncitoare, sub conducerea Partidului comunist, a fost prezentă și și-a spus cuvîntul în toate evenimentele mai importante ale țării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social”.⁴²

După crearea P.C.R., burghezia și moșierimea română și-au intensificat atacurile împotriva mișcării muncitorești, căutînd să-i răpească partidul ei revoluționar. În acest sens, în 1924 partidul a fost pus în afara legii. În aceste condiții partidul a știut să împletească cu multă abilitate munca ilegală cu cea legală.

După cum se știe, în 1929 începe criza economică mondială care zguduie întreaga lume capitalistă. În perioada crizei economice păturile largi populare, în frunte cu clasa muncitoare, desfășoară ample lupte sociale împotriva ofensivei capitalului și monopolurilor străine.

Alături de bătăliile de clasă din această perioadă, conflictele de muncă se înregistrează și în rîndurile muncitorilor și țăranilor din județul nostru.

Documentele vremii atestă în această perioadă greva muncitorilor zidari din Bistrița,⁴³ a muncitorilor forestieri de la Susenii Birgăului și altele.⁴⁴

Impovărați de datorii și impozite, țăranii din Ilva Mare se ridică și hotărăsc într-o adunare populară înlocuirea consiliului comunal⁴⁵ format din elemente înstărite.

În 1936 s-a descoperit că la Școala normală de băieți din Năsăud funcționează încă din 1933 o celulă puternică de uteciști, în cadrul căreia s-au ținut seminarii asupra unor capitole din „Capitalul” lui Marx, „Originea familiei, a proprietății private și a statului” și alte lucrări, prin intermediul cărora s-au răspîndit ideile înaintate ale concepției marxist-leniniste.

Din procesul verbal al consiliului profesoral al școlii din 5 mai 1936 rezultă că elevii uteciști Ciobotaru Teodor, Cîmpean Mihai, Cleja Aurel, Brezoiu Gheorghe, Dumitru Petre și alții au fost eliminați din:

⁴² Nicolae Ceaușescu — P.C.R. — *conducător al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, p. 25.

⁴³ *Săptămîna*, anul II, nr. 20 din 11 mai 1929, p. 4.

⁴⁴ *Idem* nr. 26 din 23 iunie 1929, p. 4.

⁴⁵ Arhivele statului, Filiala Bistrița 303, cota 17724 fila 1—4.

toate școlile normale și secundare din țară pe motiv că au răspândit între elevi idei socialiste, de extremă stîngă.⁴⁶

La 30 august 1940 României i-a fost impus Dictatul de la Viena, prin care partea de nord a Ardealului era răpită și predată Ungariei hortiste. În acele momente grele, Partidul Comunist Român a făcut din nou dovada înaltului său patriotism, adoptînd o poziție de respingere, mergînd pînă la chemarea pentru împotrivirea armată, mobilizînd masele populare, forțele progresiste, patriotice ale țării la mari demonstrații de înfierare a odiosului verdict pronunțat la Viena.

La chemarea partidului, au avut loc puternice acțiuni de protest în toată țara, cu deosebită intensitate în majoritatea orașelor care, conform prevederilor dictatului, urmau să fie ocupate de trupele hortiste. Astfel, la Bistrița, români, maghiari, germani au scandat pe străzi : „Jos cu Dictatul de la Viena“.⁴⁷

Din documentele vremii reiese că în ziua de 8 septembrie 1940 în Piața Unirii din orașul Bistrița, unde se afla pe atunci statuia lui Andrei Mureșanu a avut loc un mare miting de protest împotriva odiosului Dictat de la Viena, la care, pe lângă populația din oraș, au participat numeroși locuitori din comunele și satele din jur.

Ura sfîntă împotriva cotropitorilor, dorința fierbinte de libertate și dragostea de patrie s-a manifestat în toată perioada dominației străine a acestor meleaguri. După înfăptuirea actului de la 23 August 1944 și întoarcerea armelor împotriva fascismului german, dorind să-și aducă aportul lor la zdrobirea și alungarea cotropitorilor de pe pămîntul României, oamenii muncii de pe meleagurile județului nostru au săvîrșit numeroase acte de eroism.

Locuitorii comunei Salva au capturat un batalion hitlerist în comună, înarmîndu-se și opunînd rezistență pînă la sosirea trupelor sovietice. Acțiunile locuitorilor din Salva au fost urmate de țărani din comuna Coșbuc, care au atacat cu grenade și pistoale automate o coloană a inamicului, capturînd numeros armament, echipament și bunuri jefuite de aceștia.⁴⁸

În cadrul acțiunilor patriotice de pe cuprinsul județului Bistrița-Năsăud se înscrie și actul de curaj și eroism al țărănilor din Urmeniș, care s-au alăturat ostașilor români, cerînd arme pentru a lupta împotriva hitleriștilor. Un grup de săteni, care odinioară în armată fuseseră artileriști, au încadrat un tun antitanc și au tras cu el asupra dușmanului ; un alt țaran a tras cu o pușcă mitralieră. Mai mulți locuitori au aprovizionat batalionul cu apă și au ajutat la transportul muniției. Această acțiune a fost consemnată în jurnalul de operații al Armatei I române : „populația civilă... a fost înarmată și este folosită pentru

46 Revista de pedagogie, an IV, nr. 10/1957, p. 47

47 Arhivele statului, București, Fondul Ministerului propagandei naționale, dosar nr. 1093 1940, fila 25,

48 Pentru eliberarea patriei, Editura militară 1972, p. 194—199.

apărarea satului Urmeniș...". Asemenea acțiuni de ajutorare a armatei române s-au petrecut și în satul Visuia.⁴⁹

În cadrul efortului general pentru sprijinirea maselor populare din județul nostru, alături de întregul popor, au dat dovadă de un înalt și înflăcărat patriotism. Înțelegând să răspundă cu tot elanul și devotamentul chemării P.C.R.: „Totul pentru front, totul pentru victorie“, locuitorii acestor meleaguri au participat activ la sprijinirea frontului antihitlerist.⁵⁰

Paralel cu acest efort, a fost depusă o intensă muncă pentru redresarea economică a județului, s-au prestat numeroase zile de muncă partiotică pentru refacerea căilor ferate, a drumurilor și podurilor, a numeroase obiective distruse de hitleriști. Sub îndrumarea Comitetului județean de partid, s-au luat o serie de măsuri menite să ducă la combaterea speculei, abuzurilor, a fost reactivizată viața socială, s-au luat măsuri de reorganizare a învățământului și alte asemenea măsuri care au constituit un mare sprijin pentru populația acestor meleaguri în acele momente grele.

Concomitent cu munca pentru refacerea economiei, a vieții politice, Comitetul județean Bistrița-Năsăud al P.C.R. a trecut la organizarea sindicatelor și a altor organizații democratice, ca: Frontul plugarilor, Apărarea patriotică, Uniunea populară maghiară etc. Toate acestea au dus la sporirea capacității mobilizatoare a maselor, la sporirea eforturilor pe frontul bătăliei economice, a democratizării vieții sociale, a cuceririi depline a drepturilor democratice, a desăvîșirii revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă.⁵¹

Aruncînd o privire înainte, spre perspectivele luminoase pe care pășește poporul român, în frunte cu partidul său comunist, putem spune cu toată temeinicia că n-au fost zadarnice marile jertfe date de poporul nostru în încheștarea sa în lupta cu dușmanul de clasă intern și imperialismul străin.

Acum, cînd aniversăm un sfert de veac de la proclamarea Republicii, act de însemnătate istorică în viața țării noastre, idea pentru care au luptat forțele cele mai înaintate ale societății, în frunte cu Partidul Comunist Român, oamenii muncii — români, maghiari, germani, — din județul Bistrița-Năsăud își alătură forțele lor creatoare celor ale întregului popor, pentru traducerea în viață a istoricelor hotărîri ale Conferinței Naționale a P.C.R. din 19—21 iulie 1972.

49 Participarea României la înfrîngerea Germaniei hitleriste. Editura militară, București 1962 p. 223.

50 Șt. Pop — O pagină de istorie, Tipografia „Minerva“ Bistrița, 1947, p. 41.

51 Idem p. 17.

ASPECTS DU MOUVEMENT RÉVOLUTIONNAIRE ET DÉMOCRATIQUE DANS LE DÉPARTEMENT BISTRIȚA-NĂSAUD

RÉSUMÉ

Le début du XX-e siècle est marqué dans le monde entier par le passage du capitalisme dans sa phase impérialiste.

Dans cette période il se constitue encore à Bistrița l'organisation du Parti social-démocrate, mais le printemps de l'année 1918, il s'organise des sections du P.S.D.C.U. à Șanț et à Viile Tecii. À Rodna, Șanț et d'autres localités les mineurs organisent des rassemblement de protestation et des démonstrations de solidarité, avec la victoire du prolétariat russe et contre l'intervention des états capitalistes. La presse de l'époque consigne ces actions; le journal „Adevărul” de 5 mai 1918 publie à place d'élite cet état de choses.

Au congrès du Parti social-démocrate de la Transylvanie et du Bănăţat (19—20 janvier 1919) tenu à Sibiu prennent part aussi des délégués de Bistrița, Rodna et Viile Tecii. Dans les mois d'octobre et de novembre, dans le département entier eut lieu de grands tourments. Dans plus de communes sont bannis les maîtres, les notaires, les gendarmes. La population de Monor déclare les forêts d'environs comme leur propriété. Dans le rassemblement de la population de Năsăud (3 novembre 1918) il désire l'écartement immédiate des organes administratifs.

La création du Conseil National Roumain qui se constitue comme organ politique supérieur, fût apprise avec satisfaction par la population du département. À une grande réunion de Bistrița, l'envoyé du C.C. roumain a parlé: „sur les idées socialistes et les avantages de la révolution”. A cette occasion on a voté une résolution en faveur de la république.

Le 4 novembre se constitue à Bistrița le Conseil Național départemental ayant comme président Gavril Tripon. Puis, des conseils semblables et des gardes nationaux étaient constitués dans une série de localités d'étendue du département, pareils dans les communes à population allemande ou hongroise. Le journal „Bistritzer Deutsche Zei-

tung" consigne dans ses collones cet événement. Le Conseil départemental publie en 7 novembre dans le journal „Glasul vremii" un appel en exhortant la population à garder le calme et l'ordre. „Soyez grands et généreux, comme aussi les temps sont grands".

Dans cette période on faisait des préparations et on a élu les délégués au Rassemblement d'Alba Iulia, a laquelle le département a envoyé un nombre imposant de représentants.

L'acte de l'Union de la Transylvanie avec la Roumanie eût un vigoureux écho aussi dans le département Bistrița-Năsăud. Dans un télégramme on dit: „Le peuple roumain de Rodna Veche salue avec joie le Rassemblement Naționale d'Alba Iulia et adhère avec animation à ses résolutions.

Les années 1918—1920 sont marquées par de nombreuses actions révolutionnaires en culminant avec la grève générale des ouvriers aux mines de Rodna et la révolte des paysans de Bistrița.

Par la création du P.C.R. (8 mai 1921) la lutte révolutionnaire de la Roumanie s'élève à un degré supérieur d'organisation. À Bistrița en 1929 a lieu la grève des ouvriers-maçons et des forestiers de Suseni Birgăului. Au gymnase de Năsăud en 1933 prend être une cellule U.T.C.

De même, en 1940 à Bistrița dans la Place de l'Union a lieu une grande assemblée de protestation contre le Dictat de Vienne. Dans les rues de la ville on scande: „A bas avec le Dictat de Vienne".

A l'occasion de l'acte de 23 Août, la population de Salva et de Coșbuc participe au désarmement des hitleriens et les habitants des communes Urmeniș et Visuia aident l'armée roumaine dans ses actions contre les fascistes. De même, après 23 Août la population du département Bistrița-Năsăud participe activement à l'appui du front antifasciste et à la reconstruction économique du département.

A l'accomplissement d'un quart de siècle de la proclamation de la République, les habitants de notre département, sous la direction des organisations du parti prennent part activement à la traduction dans la vie des résolutions de la Conférence Nationale, pour la réalisation du quinquennal avant le terme.